

J. Lepiarczyk

Miasto Kraków : kronika za lata 1954-1956

Ochrona Zabytków 10/3 (38), 197-202

1957

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRONIKA

PRACE KONSERWATORSKIE

MIASTO KRAKÓW

KRONIKA ZA LATA 1954—1956*

Konserwacja zabytków architektury¹

W okresie sprawozdawczym kontynuowano prace nad rekonstrukcją Collegium Maius UJ (ul. św. Anny 8)² Ukończono prace przy obu fasadach. Fasada od ul. św. Anny odzyskała kamienną okładzinę nachylonych ścian oraz wczesnobarokowy portal z herbami. Pozostała część fasady wraz z pseudogotyckim ryzalitem z roku 1870 czeka na rekonstrukcję. Ceglana fasada od ulicy Jagiellońskiej odzyskała dawną trójkondygnacyjową oraz późnogotycki portal ze zbiorów lapidarium Muzeum Narodowego wraz z bramą żelazną przeniesioną z kamienicy ul. Bracka 13. Na dziedzińcu arkadowym kontynuowano prace w trakcie wschodnim i północnym, gdzie przywrócono dawne schody zewnętrzne z krążanków do auli oraz wzmocniono arkady krążanków, zastępując ponadto ich pseudogotycki ażurowy parapet murem pełnym, zgodnie z przekazami, dotyczącymi tej części budynku. Ukończono rekonstrukcję i urządzenie ośmiu sal z aulą Jagiellońską na czele, która otrzymała dawne wyposażenie w postaci galerii portretów, przedstawiających fundatorów, dobrodziejów, kanclerzy, rektorów i wybitnych profesorów Uniwersytetu, rozwieszanej w sposób historyczny. oraz stalle i ławy. W izbach I piętra w skrzydle od ul. Jagiellońskiej tzw. rezydencjonalnym (dawne mieszkania profesorów), urządzono wnętrza muzealne ze skarbcem, który, umieszczony w safesie i odgradzony złożoną żelazną kratą z XVII w., mieści historyczne berla Uniwersytetu Jag., klejnoty i pamiątki, uratowane przed grabieżą hitlerowską. Na parterze zrekonstruowano salę alchemii oraz freski matematyczne i astrologiczne a nadto urządzono wystawę zbiorów sztuki starożytnej. Ukończono też rekonstrukcję dekoracji malarskiej typu architektonicznego z XVI w. w sieni wiodącej do ogrodu. W toku jest rekonstrukcja pozostałych krążanków arkadowych oraz wnętrza od ul. św. Anny i Jagiellońskiej. Całością prac opiekuje się Komitet Odnowienia Collegium Maius, którego sekretarzem jest prof. dr K. Estreicher. Prace prowadzone są z myślą o bliskim 600-letnim jubileuszu Uniwersytetu (1964) i finansowane przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego.

* Por. sprawozdanie za lata poprzednie, „Ochr. Zab.”, 1954, nr 1, str. 54.

¹ Sprawozdanie niniejsze nie obejmuje Wawelu, który podlega bezpośrednio Centralnemu Zarządowi Muzeów i Ochrony Zabytków. Por. J. Lepiarczyk, Stan i potrzeby Krakowa w zakresie ratownictwa i konserwacji zabytków, „Ochr. Zab.”, 1955, str. 195—203.

² Por. A. Bochnak, Zamierzone odnowienie gmachu Collegium Maius w Krakowie, „Ochr. Zab.”, 1949 nr 2, str. 108—115; K. Estreicher, Odnowienie Collegium Maius, „Ochr. Zab.”, 1953, nr 1, str. 9—28.

W 1955 r. podjęto prace nad konserwacją i odnowieniem Sukiennic. Polegają one na założeniu stropu żelbetonowego na I piętrze i dachu z prefabrykatów nad główną halą środkową, celem zabezpieczenia gmachu i galerii przed ogniem, oraz obejmują wymianę lub zabezpieczenie i konserwację kamieniarszczyzny i tynków. Odbito tynki na attyce renesansowej w południowej połowie gmachu, odsłaniając pierwotne profilowania ceglane i pobiałe. Rozebrano i zrekonstruowano grożący zawaleniem szczyt od ul. Brackiej, nadając mu kształt sprzed przebudowy z lat 1875—79, tj. obniżając go. Wymieniono i uzupełniono dekorację kamienną ryzalitu południowo-zachodniego. Ideą przewodnią prac jest zapewnienie gmachowi maksymalnej ognioodporności i statyczności oraz wyposażenie go w najnowocześniejsze urządzenia techniczne jako budynku w części galerijnego, przy zachowaniu jego kształtu obecnego jednakże z równoczesnym wydobyciem szczegółów renesansowych, jak profile itp., zagubionych pod tynkami, przy przerobionych w XIX w. Dokumentację opracowały P.K.Z. pod kierunkiem inż. J. Jamroza.

W pojezuickim kościele św. Piotra i Pawła z XVI/XVII w. przy ul. Grodzkiej założono nowe pokrycie blachą pomiedzianą dachów nad nawą główną i poprzeczną oraz podjęto w podziemiach badania nad przyczynami osuwania się fasady i pękania murów.

W r. 1955 podjęto odbudowę starej synagogi na Kazimierzu (ul. Szeroka), gdzie zrekonstruowano gotyckie sklepienie dwunawowej hali głównej. W trakcie robót odkryto renesansową kamienną skarbonę z hebrajskim napisem oraz fragmenty renesansowej polichromii. Zburzono bestylową klatkę schodową z pocz. XX wieku. Projekt, obejmujący również rekonstrukcję i przywrócenie dawnego wyposażenia bóżnicy (bima, świeczniki itp.), opracowały PKZ w Krakowie.

Pobliska synagoga Ajzyka, przydzielona Krakowskiemu Oddziałowi ZZPA Plastików znajduje się w trakcie odnawiania i adaptacji na cele pracowni rzeźbiarskich. Prace obejmują również przystosowanie przybudówek z XIX w.

Budynki d. klasztoru karmelitów przy ul. Senackiej (mieszczące do r. 1950 więzienie) zostały przydzielone Państwowemu Muzeum Archeologicznemu. Dokonano tam koniecznych zabezpieczeń oraz zamówiono dokumentację (inventaryzacja i założenia projektowe).

Kaplica Myszkowskich przy kościele dominikanów wzniesiona po r. 1600 w stylu manierystycznym została, wobec występujących pęknięć, poddana dokładnym badaniom wpływu wstrząsów wynikających z ruchu komunikacyjnego. Wykazały one istnienie podwójnej czaszy kamiennej kopuły. Zbudowano we wnętrzu rusztowanie podtrzymujące czaszę. Prace wykonują PKZ.

Dawna stajnia dworska na Prądniku Białym z poł. XVIII w. (tzw. Zajazd

Kościuszkowski), prowizorycznie zabezpieczona w r. 1952³, została gruntownie odrestaurowana i adaptowana w l. 1954—55 przez Fundusz Gospodarki Mieszaniowej na cele mieszkalne. Budynek odzyskał dach mansardowy kryty gontem (pierwszy wypadek tego rodzaju po wojnie w Krakowie), a w wyniku adaptacji otrzymał lukarny (ukryte pięterko) oraz nową stolarszczyznę. Projekt opracował inż. arch. Stanisław Śliwicki.

Klasycyistyczny budynek Chemii Fizjologicznej Akademii Medycznej, przed 150 laty Loża Masońska przy ul. Kopernika 7 otrzymał w latach 1955—56 skrzydło od strony zachodniej, połączone z korpusem głównym za pomocą pięterowego przejścia wg projektu z r. 1951 (oprac. Miastoprojekt).

Późnoklasycyistyczny parterowy budynek *Theatrum Anatomicum* przy ul. Kopernika 12 został w r. 1954 nadbudowany o jedno piętro, wg projektu z 1957 r. (oprac. Miasto-projekt).

Budynek Muzeum Historycznego m. Krakowa przy ul. Szpitalnej 21 (tzw. dom pod Krzyżem) objęto poważniejszymi pracami. Dokonano tam odwodnienia fundamentów (mur izolacyjny) a w sąsiedniej renesansowej oficynie (d. szpitaliku) odsłonięto na fasadzie pierwotną pobiałę i napis łaciński⁴ oraz zrekonstruowano renesansowe obramienia kamienne.

Budynek Muzeum Czartoryskich tzw. Pałac przy ul. Pijarskiej 15 poddano generalnej restauracji i adaptacji. Dokonano podbicia fundamentów z uwagi na ich osuwanie się. Nadbudowano obie galerie przy krótszych bokach dziedzińca (proj. inż. F. Christ).

W związku z jubileuszem stulecia istnienia, Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych przystąpiło do odnowienia swego budynku wystawowego i siedziby przy pl. Szecepańskim tzw. Pałacu Sztuki, wzniesionego w r. 1500 w stylu secesji. (proj. Fr. Mączyński). Uzupełniono brakujące i zniszczone części kamieniarki oraz dekoracji stiukowej attyki od placu, odczyszczono fryzy Malczewskiego. W toku jest przywrócenie barwnego wyglądu elewacjom.

Z prac budowlanych w zabytkowych kamienicach i domach do ważniejszych należy przebudowa i adaptacja na cele handlowe parteru kamienicy Bełzowskiej i Betmanowskiej (połączonych w XIX w.) przy Rynku Gł. 44. Fasada otrzymała okna wystawowe o półkolistym zamknięciu. Sala gotycka od strony dziedzińca odzyskała brakujące elementy żeber sklepienia. Prace wykonano w 1955 r. W oficynie bocznej kamienicy pod Jaszczurkami przy Rynku Gł. 8 odsłonięto dwie renesansowe kolumny międzyokienne (1954). Odnowiono dom o fasadzie klasycystycznej przy Małym Rynku 1, przywracając dawne polichromiczne potraktowanie fasady

oraz zmieniając pokrycie papowe na karpiówkowe (pierwotne gontowe zachowało się w szczątkach). Prace wykonano w latach 1954—55. Przy ul. Limanowskiego 5 (dzielnica Podgórze) odnowiono fasadę domu z k. XVIII w. w stylu klasycystycznym. Prace wykonano w latach 1955—56. Przy ul. Józefa 21 (Kazimierz) ukończono odbudowę kamienicy klasycystycznej⁵ (proj. S. Świszczowski), przy czym nie we wszystkim zastosowano się do żądań konserwatora. W r. 1956 wszczęto odbudowę dwóch kamieniczek przy ul. Szerokiej 28 i 38 na Kazimierzu, jednakże musiano dokonać rozbiórki zachowanych murów z powodu słabej nośności i zawilgocenia. Projekt wykonano w PKZ. Prezydium MRN przystąpiło w r. 1956 do porządkowania fasad kamienic Śródmieścia, zaczynając od Rynku Gł., gdzie na linii A—B odnowiono dwie fasady (nr 36 i 37) według projektu kolorystycznego opracowanego przez PKZ w Krakowie. Ponadto na Rynku odnowiono fasady kamienicy pod Jagnięciem (nr 28) i pałacu pod Baranami (nr 27), któremu przywrócono nadto latarnie przy bramie (proj. J. Napieracz); jest to pierwsza próba tego rodzaju w Krakowie. Odnawianie fasad następowało zawsze w oparciu o dokumentację i badania tynków. Jako zasadę przyjęto, że stylowym fasadom należy przywrócić w miarę możliwości ich wygląd kolorystyczny, jaki otrzymały z ich ostatniego okresu stylowego, który da się udokumentować i który tworzył świadomie zaprojektowany zespół z danej epoki, zaś fasady nowsze dostosować do tej całości przez powtórzenie ujęcia barwnego, jaki posiadały fasady dawniejsze (w miarę możliwości). Wykluczono dokonanie dekoracji figuralnej lub architektonicznej. Późnoklasycyistyczny mur dawnych jatek przy klasztorze dominikańskim, stanowiący ogrodzenie od strony Plant wyrestaurowano przez wykonanie nowych tynków, pokrycie dachówką-esówką i otwarcie okrągłych otworów z kratami (1954).

Uporządkowano prowizorycznie otoczenie i placyk przed kościołem bernardynów na Stradomiu przez wyłożenie płytami oraz założenie

³ Por.: M. Kornecki, J. Samek. *Województwo Krakowskie (Kronika konserwatorska)*, „Ochrona Zabytków” r. VII, 1954, s. 62 i il. 65 na s. 63.

⁴ R. Lipieński, *Odkryta dekoracja malarska w Krakowie przy ul. św. Marka 24*, „Ochrona Zabytków” r. X, 1957, s. 62—63.

⁵ J. Lipieńczyk, *Miasto Kraków...* s. 57; T. Zychiewicz, *Dom klasycystyczny przy ul. Józefa 21 na Kazimierzu w Krakowie*, „Ochrona Zabytków” r. IX 1956, s. 235—241. Przy okazji wyjaśniam, że ostateczne wytyczne konserwatorskie z konieczności przewidywały utrzymanie budynku w jego postaci z 2 połowy XIX wieku z równoczesną zgodą na wzniesienie drugiego piętra nad częścią narożnikową, co było nawiązaniem do pierwotnego założenia w związku z koniecznością powiększenia kubatury budynku, postulowanej przez inwestora. Okazało się, że równomierny rytm okien i filarów na jednolitej elewacji od ul. Józefa nie pozwalał na słuszny w teorii powrót do planów z roku 1820 i wyodrębnienie dwóch domów, aczkolwiek walory plastyczne takiego rozwiązania były bezsporne. Wobec takiej sytuacji jedynie konsekwentnym było żądanie wzniesienia drugiego piętra jako wyraźnie nowej kondygnacji, oddzielonej od korpusu budynku nieprzerwanym gzymsem wieńczącym. W trakcie realizacji nie zastosowano się do tego żądania, podobnie jak nie usunęto brzydkich i zbytecznych szkarp z roku 1946; zniekształcono formę lukarn, zbyt wysoko przelamano dach nad II piętrzem i użyto niewłaściwej dachówki.

nie schodów i murku ogrodzeniowego od ul. Bernardyńskiej (1954 r.).

Wszczęto silną akcję w kierunku ratowania dawnej stolarszczyzny okiennej i drzwiowej, wymienianej przez Fundusz Gospodarki Mieszkaniowej i administrację domów w sposób niewłaściwy. Utrzymano zabytkowy charakter w licznych wypadkach (np. Mały Rynek 1, Józefa 12, Mostowa 1, św. Ducha 4, Józefa 21, św. Jana 11 itd.).

Z zakresu odkryć architektonicznych na specjalną uwagę zasługują prace wykopaliskowe przy kościele N. Salwatora, prowadzone przez prof. dra Jerzego Hawrota i doc. dra Andrzeja Zakiego, które przyniosły dalsze odkrycie fundamentów pierwotnego założenia i odsłonięcie detali, potwierdzających, że była to przedromańska bazylika o rozwinętym układzie przestrzennym⁶ i pochodziła sprzed końca X wieku. Prace kontynuowane w r. 1957 finansuje Politechnika Wrocławska i Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa.

Wykonano też kilka prac konserwatorskich we wnętrzach. I tak: odnowiono wnętrze sali „pod calendarium” albo „pod zodiakiem” na I piętrze kamienicy Lanckorońskich przy Rynku Gł. 21 (narożnik Brackiej 1), odczyszczając stiuki na sklepieniu pochodzące z XVII wieku i odsłaniając przy tej okazji dekorację malarską klasycystyczną (o czym niżej). Zachowano odkryty (z XVIII wieku) ton ugru na sklepieniu, utrzymano rekonstrukcję stiuków z XVIII wieku, usunięto warstwę tynków z XIX w. wraz z pilastrowaniem, przywrócono pierwotny kształt otworom okiennym wraz ze stolarszczyzną. Prace przeprowadziły PKZ w l. 1955—56 z kredytów S. F. O. Z.

Odnowiono także sale Fontanowskie z dekoracją stiukową z czasu około 1700 w kamienicy pod Gruszką przy ul. Szczepańskiej 1, zachowując ich ugrów tonację, odsłoniętą w czasie prac konserwatorskich w r. 1950, jednakże przeprowadzone badania stwierdziły pod spodem tonację białą (pierwotną). W pozostałych salach wykonano roboty adaptacyjne na cele Klubu Dziennikarzy, przy czym stwierdzono istnienie wątków gotyckich w murach magistralnych i działowych I piętra również od strony ul. Sławkowskiej.

W dwóch pokojach apartamentu przy ul. Sławkowskiej 6 (I piętro) odnowiono dekorację boazerijną klasycystyczną z początku XIX w.⁷ w związku z adaptacją na cele atelier fotograficznego. Klasycystyczne wnętrza pałacu Potockich przy Rynku Gł. 20 odnowiono gruntownie, utrzy-

⁶ Z. Gawlik, Kościół św. Salwatora na Zwierzyniecu w Krakowie, „B. H. S.”, 1948, nr 1, s. 1; J. Hawrot, Pierwotny kościół pod Wezwaniem Salwatora na Zwierzyniecu w Krakowie, „Kwartalnik Urbanistyki i Architektury”, I, 1956, s. 157—172; Z. Świątek, Badania zapraw i murów kościoła Salwatora tamże, s. 173—184; A. Zaki, Badania i odkrycia archeologiczne przy kościele Salwatora, tamże, s. 180—184.

⁷ Ilustracje zawiera: A. Chmiel, Domy krakowskie. Ulica Sławkowska. cz. II, Biblioteka Krakowska nr 75, Kraków 1932, tabl. po s. 46; opis i datowanie podaje: M. Jarosławiecka-Gąsiorowska, Architektura neoklasycyzmu w Krakowie, „Rocznik Krakowski” XXIV, 1933, s. 179—180.

Ryc. 235. Salwator — kaplica św. Małgorzaty w czasie robót konserwatorskich w 1957 r.

mując ściany i stiuki w tonacji białej, boazerie zaś w odcieniach bieli złamanej lub w tonacji popielatej (d. jadalnia).

Odnowiono całkowicie wnętrza (tj. hall wejściowy, westybul, schody, hall I piętra i salę widowiskową) w budynku b. Kasyna Wojskowego (arch. T. Pryliński) przy ul. Bitwy pod Lenino 1 (d. Zyblikiewicza) na cele klubowe W. P. będącej najlepszym i najpełniejszym przykładem stylu secesji w Krakowie (autor nieznan). Projekt adap-

Ryc. 236. Elewacja frontowa dworku Wł. Tetmajera w Bronowicach.

Ryc. 237. Fragment stacji XIII (dzieło M. Stachowicza) z kościoła reformatów przed konserwacją.

tacji i uzupełnień (żyrandole, kraty, rekonstrukcja elementów brakujących) opracował inż. arch. Zbigniew Nowakowski (1956).

Polichromie

Zespół asystentów i studentów Wydziału Konserwacji Zabytków Akademii Sztuk Plastycznych w Krakowie pod kierunkiem prof. dra Józefa Dutkiewicza rozpoczął prace przy konserwacji malowideł ściennych na krużgankach poaugustiańskich przy kościele św. Katarzyny. Badania i zabiegi objęły sześć pól (na ogólną ilość 20). Ukończono (lub też są w ukończeniu) prace przy następujących malowidłach: Ukrzyżowanie (trzecia ćwierć XVI w.), *Ars moriendi* (XV w.) i św. Augustyn (XVI w.). Malowidła te wykazują liczne warstwy przemalowań, zmieniających je nie tylko pod względem stylistycznym ale i ikonograficznym czy zgoła tematycznym, co utrudnia ich odczytanie i podejmowanie decyzji konserwatorskiej. Równocześnie odsłonięto w północnym ramieniu krużganków wspaniałe malowidło ścienne w typie *Santa Conversazione*, przedstawiające Madonnę z Dzieciątkiem w otoczeniu św. Augustyna i św. Mikołaja z Toletynu, otoczone 18 scenami z życia obu świętych i ilustracjami litanii do Matki Boskiej. Malowidło to wykonane techniką woskową, oryginalne pod względem ikonograficznym, zaś stylistycznie zbliżone do polptyku św. Jana Jahuźnika z kościoła św. Katarzyny i pochodzące z tego samego niewątpliwie czasu (pocz. XVI w.), utrzymane na wysokim poziomie artystycznym, zachowało się stosunkowo dobrze, wykazując jedynie ubytki na obrzeżu scen bocznych. Do roku 1955 było zasłonięte nastawą rokokowego ołtarza i nieopracowane naukowo. Jedynie niewielki obrazek dewocyjny z XVII wieku, zawieszony w dobudowanej w XVIII wieku nawie do wspomnianego ramienia krużganka, przechował pamięć i wyobrażenie o malowidle. Całkowitej konserwacji dokonał art. konserwator Józef Kowalski w l. 1955—56.

W kaplicy Matki Boskiej Piaskowej przy kościele Karmelitów odrestaurowano cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, malowany na murze w XV wieku. Po zdjęciu przemalówek odsłonięto po bokach Madonny dwie postacie aniołów grają-

Ryc. 238. Fragment stacji VIII (dzieło M. Stachowicza) z kościoła reformatów przed konserwacją.

cych na instrumentach muzycznych, wykazujące cechy stylu łamanego. Ze względu na niepewność co do stanu zachowania najstarszej warstwy części obrazu z Madonną i prawdopodobieństwo zniszczenia malowidła jak również ze względu na tradycję ograniczono się do odczyszczenia i utrwalenia obrazu w wersji z XVI wieku, którą odsłonił spod późniejszych przemalowań konserwator Rudolf Kozłowski (1954).

W krużgacie kościoła św. Krzyża odsłonięto i uzupełniono renesansową dekorację sgrafitową na murze z bramką do kaplicy św. Anrzeja Ap. Odczyszczono ściany i sklepienie kruchty, zachowując dekorację malarską z roku 1897 (1955). W kaplicy św. Zofii odsłonięto i utrwalono renesansową dekorację malarską niszy ołtarzowej (kons. L. Szolginia 1954).

Sala skarbcza czyli tzw. „klejnotnica” Arcybactwa Miłosierdzia i Banku Pobożnego przy ul. Siennej 5 posiada cenną dekorację malarską sklepienia z XVII wieku, dzieło Aleksandra Trycjusza z roku 1692. Mimo przedwojennych zabiegów konserwatorskich ulegała ona coraz większemu zniszczeniu i odpadała płatami. Prace wykonane w l. 1955—56 z ramienia S. F. O. Z. przez PKZ pod kierunkiem prof. M. Stoneckiego przyniosły całkowite zabezpieczenie malowidła i jego uzupełnienie.

Odnowieniem objęto też szafy na depozyty, pokryte również polichromią z 1692 roku (alegorie cnót). Dokumentację historyczną wykonała Janina Fächer-Porębska.

W kaplicy Matki Boskiej Piaskowej przy kościele Karmelitów odczyszczono i utrwalono polichromię sklepień i kopuły z XVIII wieku (J. P. Molitor?). Równocześnie odnowiono wnętrze całej kaplicy wraz z urządzeniem, przywracając charakter nadany jej w XVIII wieku. Prace wykonał w l. 1954—55 zespół pod kierunkiem prof. dra Józefa Dutkiewicza. Stanowią one największe — jak dotąd — po wojnie przedsięwzięcie w Krakowie po odnowieniu polichromii Matejkowskiej.

We wspomnianej już sali stiukowej na I piętrze kamienicy Lanckorońskich (zwanej też pod Ewangelistami) przy Rynku Gł. 21 odsłonięto i utrwalono w polach lunetowych polichromię z końca XVIII wieku, przedstawiającą alegorie miesięcy, oznaczonych nadto znakiem zodiaku. Zachowało się jedynie sześć malowideł, które odczyszczono, wypunktowano i utrwalono. Prace, finansowane przez S. F. O. Z., wykonały PKZ pod kierunkiem prof. Mariana Słoneckiego w latach 1955—56. Dokonano nadto wielu innych odkryć polichromii klasycystycznych we wnętrzach, jak w pałacu Wodzickich przy ul. św. Jana 11 (salon na I p. bez boazerii⁸), w kamienicy przy Rynku Gł. 13 (sala od podwórza na I piętrze; pejzaż z krajów egzotycznych, I poł. XIX wieku), przy ul. Szpitalnej 7 (sala na I p. dekoracja ścian supraporty pejzażowe).

Zwolna też powiększa się nasza wiedza — na skutek odkryć — o polichromii fasad kamienic krakowskich. Na fasadach kamienic przy ul. Floriańskiej 3 i Grodzkiej 45 odsłoniły się fragmenty sgraffitowania o układzie boniowanym. Na fasadzie zaś kamienicy kapitulnej przy ul. Kanoniczej 18 (z portalem Jana Michałowicza) ukazały się fragmenty renesansowej dekoracji malarskiej o ornamentce listwowych. Tutaj też należy wspomnieć o odnowieniu zegara słonecznego na kościele Mariackim założonego w roku 1682 na elewacji kaplicy św. Jana Nepomucena. Nową kompozycję w technice sgraffitowej zaprojektował i wykonał dr Tadeusz Przyppowski (1954) na miejscu poprzedniej z roku 1928.

Zabytki malarstwa sztalugowego

Najważniejszą pracą było odrestaurowanie obrazu typu *Santa Conversazione* (Matka Boska w otoczeniu śś. Mikołaja i Stanisława bpa z drugiej ćwierci XVI wieku) z kościoła św. Mikołaja. Usunięcie przemałówek odsłoniło pierwotną dekoracyjność kompozycji i jej żywy koloryt, zaś regeneracja deski pozwoliła na uniknięcie zdublowania obrazu. Dokumentację naukową przeprowadziła mgr Barbara Dunin-Fischingerowa. Prace wykonały PKZ pod kierunkiem prof. M. Słoneckiego na koszt Ministerstwa Kultury i Sztuki.

⁸ O odkryciu polichromii w drugim salonie (z boazerią) w tym pałacu przed wojną, por.: T. Szydłowski, *Kronika konserwatorska z lat 1925 do 1928*, „Rocznik Krakowski” XXII, 1929, s. 139; M. Jarosławiecka-Gąsiorowska, *op. cit.*, s. 173 i 193, *przypis 5*.

W związku z generalną konserwacją stali i całego drewnianego wyposażenia kościoła Bożego Ciała (o czym niżej) odrestaurowano również (odczyszczenie, kitowanie, punktowanie i wernikowanie) cykl 14 obrazów w zapleckach stali, przedstawiający historię zakonu na przykładach zdarzeń z życia świętych kanoników regularnych z różnych krajów i czasów, namalowany zapewne przez brata Marcina, zm. 1647, oraz odpowiadający mu treściowo cykl 14 obrazków w górnej części stali, wykonany również w tym czasie (kons. Tadeusz Zawadzki, 1956).

Rzeźba

Odnowiono grupę pasyjną z Kalwarii na absydzie kościoła św. Marka, złożoną z dwóch różnych stylistycznie części: Chrystusa z II poł. XV wieku oraz figur M. Boskiej i św. Jana z pocz. XVI wieku, umieszczonych na obecnym miejscu w roku 1805. Odczyszczono i wypunktowano polichromie figur, naprawiając nadto drobne uszkodzenia figury Matki Boskiej, spowodowane jej upadkiem (1956). W trakcie robót stwierdzono, że perizonium nie było jednolite, lecz że posiada ono boki z okresu baroku. Prace wykonano w PKZ.

Rzeźby attyki domu Bonerów (II poł. XVI w.) przy Rynku Gł. 9 zostały w latach 1953—55 odnowione w PKZ w Warszawie i wróciły do Krakowa. Projekt rekonstrukcji (dyskusyjny) opracował dr inż. arch. Józef Jamroz⁹, zaś dokumentację historyczną i wytyczne konserwatorskie opracowali mgr Andrzej Fischinger i dr Józef Lepiarczyk.

W roku 1955, w setną rocznicę zgonu, zrekonstruowano rewindykowany pomnik Adama Mickiewicza na Rynku Gł., dzieło Tadeusza Rygierego z lat 1890—98. Uzupełnienia brakujących i uszkodzonych części (głowa poety, ręka alegorii poezji, nogi pacholeńca z grupy Nauki, noga młodzieńca — alegorii Męstwa, emblematy alegorii Sławy itd.) wykonali art. rzeźbiarze prof. Stanisław Popławski oraz Janina Reichert-Tothowa i prof. Fryderyk Toth. Cokół, projektu Tadeusza Stryeńskiego, zrekonstruowano całkowicie. Dokumentację historyczną wykonał mgr Jerzy Kossowski¹⁰. Pomnik został uroczystie odsłonięty w dniu 26 XI 1956 przez premiera J. Cyrankiewicza.

► W Krypcie Zasłużonych kościoła św. Michała na Skalce wstawiono w roku 1955 dwa nowe sarkofagi kamienne, a to Tadeusza Banachiewicza (proj. Karol Hukan) i Ludwika Solskiego (proj. Fryderyk Toth i prof. inż. arch. Zbigniew Wzorek).

⁹ Por.: J. Jamroz, *Attyka Bonerów w Krakowie*, Rynek Gł. nr 9, „Ochrona Zabytków” IX, 1956, s. 34—46.

¹⁰ Por. nadto studia: A. Leśnodorska i Z. Mleczkówna, *Pomnik Adama Mickiewicza w Krakowie oraz K. Stachowska*, *Materiały zamieszczone w pracy zbiorowej pod redakcją D. Rederowej pt. Kraków Mickiewiczowi*, Kraków, 1956, s. 91—180 i 188—218; D. Kaczmarezyk, *Sprawa pomników Mickiewicza*, „Ochrona Zabytków”, IX, 1956, s. 88—100.

Ryc. 239. Kościół św. Marka — głowa św. Jana z Ukrzyżowania, przed konserwacją.

Odnowiono grupy alegoryczne „Piaśt” i „Rzepicha” na attyce Narodowego Banku Polskiego przy ul. Basztowej 20, dzieło Karola Hukana z roku 1925, wykonane ze sztucznego kamienia¹¹. Prace przeprowadził ich dawny wykonawca Franciszek Balazy pod nadzorem autora (1954). Pierwotnego zamierzenia odkucia ich w miedzi nie udało się zrealizować.

Przemysł artystyczny

W kościele Bożego Ciała na Kazimierzu dokonano całkowitego zabezpieczenia urządzenia wnętrza (ołtarz główny i boczne, stalle, tron opacki, konfesjonały, ambona, ławki) oraz zakrystii i oratorium, wreszcie kaplicy św. Anny — pod dzwonnica. Przy pracach zastosowano metodę wtrysków pod ciśnieniem, kapieli, opryskiwania i powlekania drewna lakierem bezbarwnym, stosując mieszanki według specjalnej receptury opracowanej przez wykonawców: Konstantego Hanfia i Tadeusza Zawadzkiego. Prace wykonano w roku 1956.

Prace archeologiczne

Utworzony w roku 1954 Referat zabytków archeologicznych przy Miejskim

¹¹ Repr.: W. Ekleleki, Kraków po wojnie, „Archiwum”, XX, 1925, zeszyt 8, s. 2 i 3.

Konserwatorze Zabytków przeprowadzał stałą obserwację i inspekcję terenu. Złożono kartotekę odkryć i mapę archeologiczną miasta. Znalezione materiały przekazywano do Muzeum Archeologicznego.

W roku 1955 przeprowadzono częściową kontrolę ulicy Grodzkiej w związku z przebudową trwałej nawierzchni, przy czym uchwycono w paru punktach ukształtowanie terenu w czasach przedlokacyjnych.

W roku 1955 podjęto z kredytów S. F. O. Z. planowe badania nad Krakowem przedlokacyjnym, zainicjowane i prowadzone zrazu przez doc. dra A. Żakiego (1955), a w roku 1956 przez prof. dra Rudolfa Jamkę i jego zespół. Prace w roku 1955 objęły rejon klasztoru Dominikanów (znaleziono tam średniowieczny mur biegnący równoległe do nieistniejącego muru miejskiego, relikty zespołu zabudowy zwartej z materiałem średniowiecznym, piękną kolekcję płytek posadzkowych romańskich i gotyckich oraz ślady osady przedwionowskiej), Mały Rynek i otoczenie kościoła św. Marcina¹².

Prace prof. dra Jamki w roku 1956 objęły rejon Starej Bożnicy na Kazimierzu, obszar nieistniejącego kościoła św. Wawrzyńca na Kazimierzu oraz Skałkę (idąc po linii odkryć Adolfa Szyszko-Bohusza z roku 1956¹³ odsłonięto dalsze, bliżej nieokreślone mury oraz natrafiono na ślady osady przynależnej do kultury łużyckiej).

Prowadzone przez Muzeum Archeologiczne w roku 1956 prace pod kierunkiem doc. dra Żakiego nad Krakowem przedlokacyjnym objęły zespół zabudowań powięziennych św. Michała przy ulicy Senackiej (stwierdzono tam jedyny poza Wawelem na obszarze Małopolski kompleks konstrukcji drewnianych z wczesnego średniowiecza i szczególnie bogaty zespół nawarstwień), teren nieistniejącego kościoła św. Jakuba na Kazimierzu z XIV wieku (znaleziono fundamenty kościoła nowożytnego, nadto natrafiono tam na drobne zabytki ruchome z wczesnego średniowiecza i czasów starożytnych, świadczące o istnieniu dawnego osadnictwa na tym terenie, który był zalewowy), dalej przeprowadzono badania w kościółku św. Benedykta na Krzemionkach (stwierdzono brak wątku romańskiego, zaś od strony północnej istnienie bliżej nieokreślonych fundamentów oraz ślady Kultury Łużyckiej osadnictwa wczesnośredniowiecznego) i przy kościele św. Floriana na Kleparzu (gdzie wydobyto zespół kafli renesansowych typu wawelskiego) oraz sondaż w kilku innych punktach miasta.

W roku 1956 dokończono z kredytów S. F. O. Z. rekonstrukcję wierzchołka Kopca Krakusa, badanego przez Polską Akademię Umiejętności przed wojną.

J. Lepiarczyk

¹² A. Żaki, Wstępne badania archeologiczne na terenie Krakowa w latach 1950—55, „Sprawozdania Archeologiczne”, III, 1957 s. 154—164.

¹³ Por.: A. Szyszko-Bohusz, Najstarsze mury Skałki w Krakowie, „Dziennik Polski” 1946, nr 260, dodatek „Od A do Z”.